

ПЕДАГОГІКА

УДК 378.6.016:811.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-1-47>

Ірина ГАВРИШ,

orcid.org/0000-0001-9313-1058

кандидатка філологічних наук, доцентка,

доцентка кафедри іноземних мов

Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського

(Харків, Україна) *gavira.ukr.mova@gmail.com*

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО» В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті окреслено концепцію викладання української мови здобувачам вищої освіти спеціальності «Музичне мистецтво» в умовах реалізації компетентнісного підходу. Наголошено, що практична реалізація компетентнісного підходу полягає у формуванні компетентностей. Також зауважено, що важливим складником професійної компетентності є комунікативна складова, адже здобування знань, набуття практичного досвіду реалізується через взаємодію та спілкування.

Схарактеризовано тематичні домінанти обов'язкової дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» та вибіркової дисципліни «Культура української мови в сучасному вимірі», що корелюються зі Стандартом спеціальності 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 Культура і мистецтво» першого (бакалаврського) рівня освіти. Зазначено, що вивчення української мови орієнтовано на вироблення навичок оптимальної мовної поведінки в професійній сфері: вплив на співрозмовника за допомогою виправданих мовних засобів, розуміння та створення фахових текстів, засвоєння музичної термінології з урахуванням її лексико-семантичних та структурно-граматичних характеристик. Акцентовано увагу на мовно-рівневому підході опанування наукового, офіційно-ділового та публіцистичного стилів з урахуванням їх особливостей та функційних різновидів. Наголошено, що професійно-орієнтована комунікативна компетентність музиканта включає здатність оперувати професійною термінологією, здійснювати міжособистісну взаємодію, демонструвати базові навички ділових комунікацій, знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел, а отже – вільно спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово за різних професійних ситуацій.

Ключові слова: *опанування української мови, компетентнісний підхід, комунікативна компетентність, здобувачі вищої освіти, загальні та спеціальні компетенції, музична термінологія.*

Iryna HAVRYSH,

orcid.org/0000-0001-9313-1058

PhD in Philology, Associate Professor,

Associate Professor at the Foreign Languages Department

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts

(Kharkiv, Ukraine) *gavira.ukr.mova@gmail.com*

UKRAINIAN LANGUAGE AS A COMPULSORY COMPONENT OF TRAINING HIGHER EDUCATION STUDENTS MAJORING IN “MUSIC ART” IN THE CONTEXT OF COMPETENCY-BASED APPROACH

The article outlines the concept of teaching the Ukrainian language to higher education students majoring in “Music Art” in the context of the competency-based approach. It is emphasized that the practical implementation of the competency-based approach involves building of competencies. It is also noted that an important component of professional competency is the communicative component, since the acquisition of knowledge and practical experience is realized through interaction and communication.

There have been characterized thematic dominants of the compulsory discipline “Ukrainian for Professional Purposes” and the elective discipline “Culture of the Ukrainian Language in the Modern Dimension” which correlate with the Standard of the specialty 025 “Music Art” of the field of knowledge 02 Culture and Art” for the first (Bachelor’s) level of education. It is noted that the study of the Ukrainian language is focused on the development of skills of optimal linguistic behavior in the professional sphere: influence on the interlocutor with the help of justified linguistic means, understanding and creation of professional texts, mastering musical terminology, taking into account its lexical-semantic

and structural-grammatical characteristics. Attention is focused on the language-level approach to mastering scientific, official business and journalistic styles with consideration for their features and functional varieties. It is emphasized that the professionally oriented communicative competence of a musician includes the ability to use professional terminology, to perform interpersonal interaction, to demonstrate basic business communication skills, to find, process and analyze information from various sources, and therefore to communicate fluently in the state language both orally and in writing.

Key words: mastering the Ukrainian language, competency-based approach, communicative competency, higher education students, general and special competencies, musical terminology.

Постановка проблеми. Високий рівень володіння нормами літературної української мови, а також вільне, свідоме та майстерне використання всіх мовних ресурсів у різних професійних ситуаціях є актуальною вимогою для високваліфікованого митця, оскільки професійна діяльність музиканта має полікомунікаційний характер: музикант – автор твору, музикант – музикант (у разі дуетного/колективного виконання твору), музикант – учень (педагогічна складова професії музиканта). У свою чергу, концертна, фестивальна діяльність музиканта передбачає інтенсивне обговорення умов організації та проведення заходів на письмовому та усному рівнях спілкування, що й обумовлює концепцію викладання української мови для здобувачів вищої освіти спеціальності 025 «Музичне мистецтво», спрямовану на формування професійно-орієнтованої комунікативної компетентності. Належна мовна підготовка митця є не лише професійною, а й суспільною вимогою, оскільки музикант у своїй діяльності репрезентує не лише свою творчу особистість, виявляє талант, демонструє виконавську майстерність, а й представляє свою націю, свою країну.

Аналіз досліджень. Питанням опанування української мови приділено увагу в працях багатьох дослідників, зокрема: З. Бакум, О. Біляєва, М. Вашуленка, С. Карамана, Л. Мацько. Викладання фахової мови в закладах вищої освіти здобувачам різних спеціальностей окреслено в розвідках І. Гаценко, О. Коваленко та А. Ханецької, О. Копусь, Н. Тоцької, М. Пентилюк та інших вчених, зокрема формування мовнокомунікативної професійної компетентності здобувачів вищої освіти нефілологічних спеціальностей досліджували І. Дроздова, К. Климова. Висвітленню основних засад компетентнісного підходу присвячено дослідження І. Беха, Н. Бібик, Л. Бондар, Л. Гуцан, А. Касич, С. Паламар. Привертають увагу й розвідки про формування комунікативної компетентності вчителя музики (Т. Агейкіна-Старченко, Н. Лупак, Є. Проворова, Т. Скорик).

Мета статті. Мета пропонованої статті – окреслити концепцію викладання української мови здобувачам вищої освіти спеціальності «Музичне мистецтво» в умовах реалізації компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Практична реалізація компетентнісного підходу полягає у формуванні компетентностей. Доцільним є окреслення понять компетенція, компетентність та професійна компетентність. Поділяємо думку С. Гончаренко, який трактує компетенцію як сукупність завдань, які людина повинна вирішити, а компетентність як сукупність компетенцій, якими людина повинна володіти. При цьому під компетентністю дослідник розуміє інтеграційну, комплексну характеристику особистості, її здатність вирішувати конкретні практичні завдання, що виникають в різних сферах життя (Гончаренко, 2018: 34). «Професійна компетентність – це головний компонент підсистеми професіоналізму особистості, сфера професійних знань, коло питань, що вирішуються, система знань, що постійно розширюються і дозволяють виконувати професійну діяльність з високою ефективністю» (Гавриляк, 2019: 70). Визначення професійної компетентності включає низку взаємопов'язаних характеристик, серед яких важливу роль відіграє комунікативна характеристика, оскільки здобування знань, набуття практичного досвіду реалізується через спілкування та взаємодію.

Опанування української мови здобувачами вищої освіти у Харківському національному університеті мистецтві імені І. П. Котляревського передбачено на першому році навчання й корелюється із набуттям загальних та спеціальних компетентностей музикантів відповідно до Стандарту спеціальності 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 Культура і мистецтво» першого (бакалаврського) рівня освіти (Стандарт спеціальності 025 «Музичне мистецтво», 2019). Викладання «Української мови за професійним спрямуванням» орієнтоване на забезпечення здатності здобувачів до спілкування державною мовою як усно, так і письмово. Окреслена комунікативна компетентність є професійно-орієнтованою й обумовлює добір тем, що підпорядковуються виробленню навичок оптимальної мовної поведінки в професійній сфері: вплив на співрозмовника за допомогою виправданих мовних засобів, розуміння та створення фахових текстів, засвоєння музичної термінології. Розпочинається вивчення дисципліни із узагальнення та систематизації

інформації щодо ролі мови в сучасному суспільстві та її нормативності. Належне опрацювання видів мовних норм, обґрунтування їх дотримання, пошук та усунення порушень слугують підвищенню рівня грамотності здобувачів і сприяють формуванню здатності бути критичним та самокритичним, здатності оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. Напрацюванню цих компетентностей слугує й системна самостійна робота, використання методів само- та взаємоперевірки.

Основою здобування та поглиблення спеціальних знань є вільне послуговування мовою навчання, а отже – науковим стилем, його функційними різновидами. «На заняттях з мовних дисциплін науковий текст виступає і як засіб навчання мови, і як об'єкт вивчення. В останньому випадку предмет розгляду становлять такі особливості тексту: структурно-змістова організація, комунікативна скерованість, композиційна завершеність, різні типи лексичного, граматичного, логічного та стилістичного зв'язку між елементами тексту, інформаційна достатність і насиченість, різні способи подання наукової думки тощо» (Онуфрієнко, 2016: 21). Належна обізнаність зі специфікою подання інформації в науковому стилі на практичному рівні, що базується на опрацюванні готових текстів та продукуванні текстів за фахом, слугує продуктивності висвітлення наукових пошуків здобувачів та їх результатів на подальших етапах здобування освіти.

Надзвичайно важливим на наше переконання є орієнтування здобувачів на самостійне поглиблення навчального матеріалу та самовдосконалення шляхом пошуку, опрацювання інформації, а часто й необхідність її компресії/декомпресії, тому доцільним видається вивчення видів оброблення наукової інформації, зокрема плану, концепту, тез, реферату, анотації тощо. Комплекс завдань із цієї теми сприяє формуванню здатності митця до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, та навичок автономної роботи.

Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями органічно пов'язує попередню тему із наступними, що мають на меті засвоєння музичної термінології. Цілком поділяємо думку, що «мовна підготовка майбутніх музикантів орієнтована на оволодіння термінологічного апарату, що надає змогу на рівні академічного професійного дискурсу доречно добирати мовні ресурси; засвідчувати функціональну грамотність у передаванні інформації, яка стосується характеристик процесів і явищ музикознавства» (Мішеніна, Качайло,

2022: 64). У опрацюванні цього аспекту спираємось на праці С. З. Булик-Верхоли, зокрема вважаємо продуктивним використання навчального посібника для студентів музичних спеціальностей (Булик-Верхола, 2016), у якому досить докладно схарактеризовано формування та розвиток музичної термінології, окреслено лексико-семантичну характеристику музичної термінології, подано структурно-граматичну характеристику та джерела поповнення музичної термінології, кожен із цих аспектів репрезентовано системою практичних завдань, що під час викладання доповнюються різними видами самостійної роботи, зокрема на підсумковому етапі роботи над дисципліною здобувачі презентують самостійно укладений словник музичних термінів із вмотивуванням їх добору, групування. Оскільки відповідно до стандарту вступ на спеціальність передбачає попередньо здобуту середню спеціалізовану музичну освіту, опрацювання цих тем на першому році здобування освіти є продуктивним і на рівні узагальнення знань, і на рівні збагачення словника професійного мовлення, адже «робота з термінами не лише сприяє виробленню вмінь продукувати фахово орієнтовані тексти грамотно з позиції мовленнєвого супроводу, але також системно розвивати наукову картину світу, розуміти і в подальшій фаховій діяльності актуалізувати музичні поняття на рівні інтеріоризації» (Мішеніна, Качайло, 2022: 67). Окреслені теми та види роботи спроектовані на напрацювання спеціальної компетентності – здатності оперувати професійною термінологією та на забезпечення результату навчання – володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

Полікомунікаційний характер професійної діяльності музиканта передбачає напрацювання спеціальної компетенції – здатності демонструвати базові навички ділових комунікацій. Загальні та мовні особливості офіційно-ділового стилю, його функційні підстили, специфічність подання інформації в тексті документа проєктуються на роботу з певною кількістю документів, підготовка та використання яких є актуальними для музикантів: окрім документів, якими послуговуються фахівці будь-якої галузі для вирішення управлінських питань, приділено увагу діловим листам, зокрема інформаційним, оголошенням, заявці-анкеті на участь у конкурсі, угоді тощо. Також доречним видається розгляд документів, що фіксують етапи та результати наукових пошуків музикознавців, наприклад звіт, план-проспект творчого проєкту тощо.

Науковий та діловий вектори опанування української мови актуалізують напрацювання та вдосконалення навичок усної комунікації. Основні вимоги до мовлення, види та жанри усного професійного спілкування практично закріплюються шляхом моделювання ситуацій навчальної та професійної діяльності музикантів. Залучення здобувачів до підготовки та виголошення доповідей, участі в обговоренні, створення проблемних ситуацій, колективної підготовки презентацій, участь у міні-проектах мають на меті формування навичок міжособистісної взаємодії.

Надзвичайно важливим видається вивчення граматичних мовних норм, дотримання яких є актуальним для текстів наукового та офіційно-ділового стилів. Зокрема відмінкові форми іменників, фемінітиви, форми прикметників, що часто входять до багатокомпонентних термінів, числівники та відчислівникові іменники та прикметники, що входять до музичних термінів, дієслівні форми та прийменникові конструкції. Правописні норми здобувачі опанували на шкільному рівні, однак зміни в українському правописі потребують практичного закріплення для окремих здобувачів, що реалізується на рівні самостійної роботи та консультаційних занять. Уважаємо за доцільне опрацювання синтаксичних особливостей тексту: норми побудови словосполучень і речень, уживання усталених висловів, характерних саме для українського наукового та ділового мовлення. Особливу увагу слід звернути на такі питання, як дієслівний спосіб позначання дій (процесів), уживання активних і пасивних конструкцій, безособових конструкцій тощо. Опанування цих тем сприятиме формуванню в здобувачів культури мови особистості та розвитку мовного чуття.

Практичного закріплення потребує як продукування текстів, так і редагування, що слугує формуванню здатності застосовувати знання в практичних ситуаціях, адаптувати мовний матеріал до обставин та мети спілкування. Таким чином переконуємось, що тематичні складові дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» підпорядковані формуванню комунікативної компетентності, яка «...включає в себе норми та правила комунікативної поведінки у суспільстві, є особистісною характеристикою майбутнього фахівця, у якій відображається і спрямованість студента на виконання майбутніх професійних задач і його ставлення до обраної професії, до самого себе і типу взаємодії з іншими людьми» (Гавриляк, 2019: 73). А це, у свою чергу, слугує досягненню одного із пріоритетних результатів навчання – уміти здійснювати педагогічну діяльність, під час

якої правильність, змістовність та переконливість педагога є надзвичайно важливою.

Формування комунікативної компетентності музиканта є комплексним завданням, можливість її вдосконалення здобувачі реалізують, обираючи із каталогу вибіркового дисципліни «Культуру української мови в сучасному вимірі» на третьому/четвертому році навчання. Ця вибіркова дисципліна надає можливість поглибити знання щодо мовних норм, та вдосконалити вміння чути та бачити порушення, зокрема скальковані форми та конструкції, аналізувати їх, коментувати, виправляти. Оскільки для митця надзвичайно важливою є взаємодія зі слухачем/глядачем, що може реалізуватись безпосередньо або опосередковано через засоби масової інформації чи соціальні мережі, доцільним є опрацювання особливостей, використання та функційних підстилів публіцистичного стилю. Аналізування, редагування, продукування текстів, що поширюються в засобах масової інформації, моделювання інтерв'ю, анонсування та супровід мистецьких проєктів / акцій у соціальних мережах сприяють формуванню спеціальної компетенції – здатності використовувати засоби масової інформації для просвітництва, популяризації та пропаганди досягнень музичної культури. Варто зауважити, що напрацюванню такої компетентності слугує і спеціальний мистецький проєкт Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського медіахаб, започаткований студентами у 2021 році. Основне завдання проєкту – створення фото- та відеоконтенту, що висвітлює творчі досягнення студентів й викладачів університету, інтерв'ю, презентацій тощо, та поширення матеріалів в інформаційному медіапросторі. Така практика також корелюється із формуванням навичок використання інформаційних та комунікаційних технологій.

Висновки. Опанувати українську мову здобувачі вищої освіти в Харківському національному університету мистецтв імені І. П. Котляревського можуть під час роботи над обов'язковою дисципліною «Українська мова за професійним спрямуванням» та вибірковою дисципліною «Культура української мови в сучасному вимірі». Програми дисциплін корелюються зі Стандартом спеціальності 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 Культура і мистецтво» першого (бакалаврського) рівня освіти й охоплюють теми, що стосуються ролі української мови в сучасному суспільстві, системи мовних норм, структурно-граматичної та лексико-семантичної та лексико-семантичної характеристики музичної термінології, граматичних особливостей наукового та

ділового текстів, усного мовлення, публіцистичного стилю на мовному та функційному рівнях, зокрема підстилю засобів масової інформації та інтернет-комунікацій. На наше переконання належне опрацювання окреслених тем забезпечує формування комунікативної компетентності здо-

бувачів музичної спеціальності – здатність вільно та продуктивно спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. Перспективним видається дослідження практично-функційного опрацювання окреслених тем із використанням сучасних методів та засобів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булик-Верхола С. З. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посібник для студентів музичних спеціальностей. Львів : вид-во Львівської політехніки, 2016. 308 с.
2. Гавриляк Л. С. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *ЛОГОΣ. Мистецтво наукової думки*. 2019. № 3. С. 70–73.
3. Гончаренко С.В. Професійна компетентність фахівця вищої школи: історія понять ХХІ ст. *Тенденції розвитку вищої освіти. Серія: педагогічні науки*. 2018. № 155. С. 33–37.
4. Мішеніна Т.М., Качайло К.А. Етнокультурні акцентуатори у мовній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 48. т. 2. С. 64–69.
5. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. з алгоритмічними приписами. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 426 с.
6. Стандарт вищої освіти України. Перший (бакалаврський рівень) вищої освіти. Ступінь «бакалавр». Галузь знань 02 «Культура та мистецтво», спеціальність 025 «Музичне мистецтво». Вид. офіц. Київ, 2019. 15 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/025-Muz.mystetstvo-bakalavr.28.07.pdf> (дата звернення: 26.06.2023).

REFERENCES

1. Bulyk-Verkhola, S. (2016). *Ukrainska mova za profesiinym spriamuvanniam* [Ukrainian for professional purposes] (tutorial for music students). Lviv: Lvivska politehnika [in Ukrainian].
2. Havryliak, L. (2019). *Komunikatyvna kompetentnist yak skladova profesiinoi pidhotovky suchasnoho fakhivtsia* [Communicative competency as a component of professional training of a modern specialist] In *Naukovyi zhurnal "LOGOS. Mystetstvo naukovoi dumky" – Journal "LOGOS. The Art of a Scientific Thought"*, (Issue 3. April), (pp.70-73) [in Ukrainian].
3. Honcharenko, S. (2018). *Profesiina kompetentnist fakhivtsia vyshchoi shkoly: istoriia poniat XXI st.* [Professional Competency of a Higher Education Specialist: History of Concepts of the 21st century]. In *Tendentsii rozvytku vyshchoi osvity. Visnyk. Seriia: Pedagogichni nauky – Trends in the development of higher education. "Pedagogical Sciences" Series. Visnyk*, 155, 33–37 [in Ukrainian].
4. Mishenina, T., Kachailo, K. (2022). *Etnokulturni aktsentuatory u movnii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva* [Ethnocultural accentuators in the language training of future music teachers] In *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*. (Issue 48), (Volume 2), (pp. 64–69) [in Ukrainian].
5. Onufriienko, H. (2016). *Naukovyi styl ukrainskoi movy* [Scientific style of the Ukrainian language] (tutorial with algorithmic prescriptions). Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
6. *Standart spetsialnosti 025 «Muzychne mystetstvo» haluzi znan 02 Kultura i mystetstvo» pershoho (bakalavrskoho) rivnia osvity* [Standard of the specialty 025 «Music Art» of the field of knowledge 02 Culture and Art for the first (Bachelor's) level of education] from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/025-Muz.mystetstvo-bakalavr.28.07.pdf> [in Ukrainian].